

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
Iesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

VIII. Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

lendarium fabricare, & suo modo numerare dies mensium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum, & illicitum.

Quare posita hac sententia, necessariò dicendū esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis, vt dicunt Græci, idq; fecisse, non vt mutaret ordinem festorum, sed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paschalem, quia sequenti die erat moriturus, & nō poterat cum ceteris agnum comedere: proinde nō tenebatur ad vsū azymorum (nisi in comestione agni Paschalis) quia nondum venerant dies azymorum: & idcirco potuisse in fermentato Sacramentum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinae funditus tolli.

QUARTA sententia est communis Theologorum in 4. distinct. II. Christum Sacramentum instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum Hebræorum (qui tunc vivebant) consuetudinem abiiciebatur fermentum ex toto Israele, ita vt non licuerit vllō modo eo vti: qui erat dies mēsis primi XIV. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solēnis azymorum. Que sententia verissima est, & sola Græcos euidenter conuincit: quocirca breuiter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT OCTAVVM.

Probatnr Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

HIC probatur ex textu omnium quatuor Evangelistarum. Matthæus cap. 26. sic ait: *Prima die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesserat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

Ac PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur: nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis, sed solū XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod. cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Ecc 2 Respon-

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. in q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. At hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non cõuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respõdent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, imminet, seu p̄pinquat. Refellitur hæc falsa expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaticatus esset legi, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obiecerat potuissent, nõ tantum laborassent in quærendis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem non prohibuisse anticipari, sed solum postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt non fiat antè, neque post. Præscripsit autem lex, & sæpissimè repetiuit, vt die 14. ad vesperam fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10. vel etiam 1. Adde, quod lex permittit Pascha celebrari post vnum mensem, modò seruarietur idem dies XIV. vt patet ex cap. 9. Numeri. Anticipari posse diem, aut mensem Paschæ, nullò neque præcepto, neque exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioan. Hentenius in præfatione Euthymij, & alij qui sequuntur Burgensem, Christum egisse suum Pascha ita secretò, vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patrem familias, in cuius domo Pascha fiebat; atq; ita non fuisse periculum, vt accusaretur. At nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes sacerdotum, non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, Christum vsque ad mortem seruasse legem Moysi, & Pascha suo tempore legitimè celebrasse. Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies*. Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo, & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum; sed aiunt, primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Vidis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT, quod omnes fermè Patres, & maximè Græci dicunt Christum 14. die Pascha celebrasse. Origenes tract. 35. in Matthæum, vbi apertè dicit, luna 14. Christum fuisse captum. Chrysostomus hom. 85. in Matthæum dicit Christum com-

comedisse illo die, quem lex præcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam lib. de ratione temporum, cap. 57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exodum; & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in serm. de Cœna Domini, Ambrosius in epistol. 83. Hieronymus in cap. 26. Matth. Augustinus in epist. 86. ad Cæcilianum, & Beda lib. de temporum ratione, cap. 61.

PRÆTER hoc argumentum ex tribus Euangelistis, & tot Patrum sententiis, habemus aliud argumentum ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S. Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextâ feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequitur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan. 13. *Ante diem festum sciens Iesus, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiversari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati, non de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dñs loquebatur; additur ibidè, quod cum Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius*; ille exiit continuo, cum iam nox esset: & Apostoli putârunt, dictum illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessariis, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

PRÆTEREA Ioan. 18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam*; quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponunt Chrysostomus homil. 82. in Ioan. & homil. 86. in Matth. Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 6. Augustinus tract. 114. in Ioannem, Beda in cap. 18. Ioanis, & alij. Nam alioqui licuisse eis alio tempore blasphemos occidere, patet ex Act. 7. vbi Stephanum in Concilio indicatum publicè lapidârunt: & Act. 24. conqueruntur apud Felicem Præsidentem Syriæ, quod volentibus Paulum secundum suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij, potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suam, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nam nec Hebræi solliciti erât præcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerunt:

Iuerunt: nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE, quòd illa verba subiuncta (*Et sermo Iesu impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionem; nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigendum; quæ vera, & mirabilis prophetia fuit, si Hebræis etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat, facilè erat prædicere se non occidendum, nisi à Gentilibus, & illo supplicio, quod erat apud Gentiles frequentissimum.

DENIQUE Ioan. 18. Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, & vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi ceppisse dies Paschales: & clarius Matth. 27. vocatur idem dies solennis, & Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

ACCEDUNT adhuc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorum. Vide Tertullianum in lib. contra Iudæos. Origenem hom. 23. in Num. Clementem Romanum lib. 5. constit. cap. 14. & alios 16. Epiphanium hæ. 70. Theophilum Alexandrinum in epistol. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporū, cap. 57. Cyrillum Hierosol. cateches. 13. Chrysostr. homil. 86. in Matth. Augustinum tract. 10. in Ioannem. Socratem lib. 5. hist. cap. 21. Leonem serm. 7. de Paschate. Bedam in cap. 18. Ioannis. Anselmum in cap. 26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap. 14. Marci, vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturus in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam SECUNDA opinio, quæ Ruperti erat, ex iisdem Scripturæ testimoniis confutatur. Nam si die Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres discretis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Est enim OBSERVANDUM aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis, vt patet Leuit. 23. proinde festus dies azymorum continetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in orru solis, proinde continet diem, & noctem artificialem, non autem noctem & diem

diem artificialem. Id patet ex principio Geneſeos: illud enim: *Factum eſt Veſpere, & mane dies primus*, vt exponūt Ambroſius, & Baſilius, & alij in eum locum, ſignificat ex die artificiali, qui terminatur in veſperam, & ex nocte ſequentē, quæ terminatur in mane, factum eſſe primum diem. Ex quo facile conciliari poſſunt verba trium prædictorum Euangelistarū, qui vocant primum diem azymorum diem 14. menſis, cum verbis Moſis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui ſemper primum diem azymorum vocat diem 15. menſis. Nam cū dies primus azymorum quatenus feſtiuus, vt diximus, cōtineatur poſteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, ſeu naturali, poteſt dies azymorum vt feſtiuus, per intellectiōnis figuram vocari tam XIV. vt Euangelista faciunt, quā XV. vt Moſes facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam ſi dies XIV. vt Euangelista dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necelle eſt, vt etiam XV. dies eſſet primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipſe vult: niſi fortè velit (quod eſt abſurdiſſimū) mediam partem ſolū illius diei ſolennis tranſlatam fuiſſe.

Adde præterea, rationem cur debeat fieri illa tranſlatio, quam Rupertus reddit, eſſe proſus vanam. Affirmat em̄ ipſe tranſferri diem primum azymorum in Sabbatum, quando occurrat feria ſexta, ne ſint duo feſta continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum ſe incidere ex iſta ipſa tranſlatione. Nam dies ſeptimus azymorum eſt æquè ſolennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipſe vult, tunc ſeptimus ponetur feria ſexta, atque ita erunt duo dies feſti continui, ſeptimus azymorum, & dies Sabbati.

Denique cōtra Ruperti ſententiam pugnant omnia teſtimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicūt, diem mortis Chriſti fuiſſe feſtum, & ſolennem illo anno apud Hebræos.

Reſtat ſententia Burgenſis refellenda ex iisdem Euangelij locis, & quidem facile refellitur. Nam cū dicunt Euangelista primo die azymorum Chriſtum comediffe Paſcha, vel loquantur de primo die azymorum ſecundū ordinariam conſuetudinē, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primū, tum reſutata manet Burgenſis opinio: nec enim verum erit, quod ipſe ait, alio die Chriſtum, alio die populum Hebræorum

rum Pascha comedisse. Si autem derur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*; id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

SED respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, ut sensus sit, quando Pascha secundum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui ipsa immolabant in die legitimo, non curantes Phariseorum traditionem.

AT neutrum horum rectè dici potest. PRIMO, quia etiam si facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiã optimi viri illam mutationem sequi. Nam, ut suprã ostendi, non erat contra legem Dei, sed erat accommodatio quædam Calendarum prudenter facta; unde meritò ut schismatici, & ut inobedientes synagogæ puniri potuissent, qui secus fecissent.

SECUNDO, falsum est tempore Christi fuisse illam traditionem in usu, ut nunquam festum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò recentior. Atq; hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgenfi tâquam in hæc arte perito; nam & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum, traditionem illam tempore Christi in usu fuisse, probo. IN PRIMO Rabbi Abenezra in commentario Leticici, cap. 23. disertis verbis affirmat hanc traditionem non solum non fuisse ab initio secundi templi, ut multi fabulantur, sed nec fuisse eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Misna, & in Thalmud, ut ipse dicit, inuenitur Pascha in 2. id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud confectum fuisse aliquot annorum centuriis post passionem Christi.

PRAETEREA sanctus Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæresi 30. Ebionitarum, & hæresi 51. Alogorum, dicit festum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secundum legem, & non secundam consuetudinem, quæ erat tempore suo, aut tempore Christi. Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sara, & uellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatum secundo primum, non vocari septimam diem, quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo

duo dies erant solennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII. dies azymorum, qui dicitur Sabbatum secundum, seu secundo primum, quia est equalis primo, ut apud nos dies octavus in festis quæ habent octavam, quia est solennis sicut primus, vocari posset dies festus secundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apostoli vellebant spicas, non fuisse Sabbatum naturale, sed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemvis alium, in quem fortè incidit illo anno VII. dies azymorum.

PRAETEREA est aliud argumētum omninò conuincens, quod hoc syllogismo comprehendi potest. Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eadem Ecclesiæ celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset: idque sine vlllo dierum discrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Pascha celebrabant quolibet hebdomadæ die sine vlla exceptione. Ergo festum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neq; adhuc fuerat auditum illud כֹּרֵךְ לֶאֱסוּדָה igitur tempore Christi non fuit illa traditio. Propositio huius argumenti certissima est, habetur enim expressè in epist. Nicæni Concilij, quam refert Theodoretus lib. hist. 1. cap. 9. & in epistola Constantini ex eodem Concilio ad Ecclesias missa, quæ exstat apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Eusebium lib. 5. historiæ, cap. 23. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæretic. Athanasius in epist. de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Epiphanius hæresi 50. Tessarescæ decatitarum, & 70. quæ est Audianotum. vbi sæpius repetit, Asianos illos celebrasse Pascha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipsi dies, & menses, sed tantum obseruarent tempus, quo Iudæi sui temporis azyma incipiebant. Denique idem habet Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. Assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Nam Eusebius lib. 5. historiæ, cap. 22. dicit Asianos Pascha celebrare solitos quolibet die hebdomadæ. Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. addit, quolibet septem dierum. Philastrius in lib. de hæresibus, cap. de hæresi de festo Paschæ, adhuc expressiùs dicit, eos Pascha

celebrare solitos, etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non fuisset celebratum, si esset vera Burgenfis opinio.

PRAETEREA est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambrusius epist. 83. ad Episcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quòd Pascha Christianorum non solum non sit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quando enim illud accidit, ut luna 14. venerit in Dominica, tunc expectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa 14. luna celebrabant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (ut notat Beda) ut per integram hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur, Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicum diem, & diem festum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum coepisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrari liceret.

ADDE his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum supra citata, quibus probauimus in die passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solennem: inde enim necessariò sequitur, ut eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT NONVM.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.

RESTAT nunc, ut argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt PRIMVM ex Scripturis. DEINDA ex Patribus. POSTREMO ex ratione.

PRIMVM testimonium Scripturæ, Matthæi 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. RESPONDEO;* Fuit illa quorundam sententia in eo Concilio, sed non obtinuit: præualuit enim eorum sententia, qui iudicauerunt non esse negligendam occasionem Christum necandi quocunque tempore.

SECVN-